

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישניווא זי"ע

דברים - איכה

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבו"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישניווא

מאנסי נ"י

פרשת דברים

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה וגו'. ידוע דלפעמים הצדיק נתפס בעון הדור והוא מחמת ערבות שכל ישראל ערבים זה לזה (עיין שבועות ל"ט ע"א), וזהו אלה הדברים אשר דיבר משה היינו שהוכיחם ואמר להם תדעו שלפעמים מגיע עונש מחמת ערבות וזה שאמר "כל ישראל" שכלל ישראל ערבים זה לזה, ולראיה לזה אמר "במדבר", היינו מזה שאני נשאר במדבר שזה רק בגללכם (עיין סוטה י"ד ע"א בתוס' שם ד"ה מפני), וז"ש בערבה מצד ערבות. וזה יל"פ גם מה שאמר ויתעבר ה' בי למענכם (דברים ג' כ"ו), היינו בשביל אשמתכם מטעם ערבות.

אכן מצינו עוד טעם למה לא נכנס מרבע"ה לא"י, והוא כדי שיביא אתו לעתיד לבוא מתי מדבר (עיין מד"ר חוקת י"ט ג'), ויתכן שזה כוונת מרבע"ה באמרו בעבר הירדן במדבר, פי' מה שהוא נשאר להיות קבור בעבר הירדן במדבר ולא נכנס לארץ ישראל, יקבלו בני"י בשמחה, וזה נרמז באמרו בערבה שהוא מלשון עריבות ושמחה, וזה גם כוונת אמרו "מול סוף", די"ל ד"מול סוף" רומז לסוף צרותינו שהוא עת הגאולה, ורצה לנחמם בזה שלא רק מטעם ערבות הוא אינו עולה לאר"י, רק גם מטעם "מול סוף", כדי שיוכל להעלות מתי מדבר לעת"ל.

והנה איתא בשם מגלה עמוקות שאעבר"ה ר"ת ר' אלעזר בן עזריה הנשיא, (ועיין שבת נ"ד ע"ב) שמר' אלעזר בן עזריה ילפינן דהצדיק נתפס בעון הדור, וזה רמז מרע"ה באמרו "אעברה" נא (דברים ג' כ"ה), עוד י"ל שרמז באמרו אעברה, מה דאי' במס' ברכות (כ"ח ע"א) בשעה שנעשה ראב"ע נשיא סלקוהו לשומר הפתח ונתנו לכולם להיכנס לבית המדרש, ע"כ רמז זה בתפילתו שאע"פ שאינו ראוי כפי שחשב בענותנותו, מ"מ יכניסוהו לא"י.

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל. אל"ה ר"ת לאן אתה הולך (אבות פ"ג מ"א), ואש"ר ר"ת שתקות אנוש רמה (שם

פ"ד מ"ד), וי"ל עפ"י דאי' בגמ' ברכות (ה' ע"א) שיש ג' עצות לנצח היצר, והם תורה, ק"ש, ויזכיר לו וכו', והנה להתעורר מתורה וק"ש לבד זה שייך רק ליחידי סגולה, אבל העצה של יזכיר לו וכו' הוא שזה לכל נפש, שגם אנשי ההמון מתעוררים לתשובה ע"י עצה זו, וזה אלה הדברים אשר, שהוא ר"ת שתקות אנוש רימה, גם אל"ה ר"ת לאן אתה הולך, שהוא העצה של יזכיר לו, זה דבר משה אל כל ישראל, כי כולם יכולים להתעורר מזה כנ"ל.

אלה הדברים אשר דבר משה וגו'. ופרש"י ז"ל לפי שהן דברי תוכחות וגו' לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודו של ישראל, והקשו המפרשים הלא אח"כ פרטם באריכות, ואפשר לומר שמשמע"ה אמר קודם אלה הדברים ברמז מה שחטאו ועוררם לתשובה, ואחרי שעשו תשובה מאהבה ונעשו העבירות זכיות כדאי' (יומא פ"ו ע"ב) חזר ואמר באריכות להרבות הזכיות וכבודם של ישראל, שזה כבודם שנעשה מהם זכיות.

אלה הדברים אשר דבר משה. י"ל דהנה מקור המדות טובות הוא אמת, ומרומז באל"ה, שהוא ר"ת השומר אמת לעולם (תהלים קמ"ו ו'), וזהו ואל"ה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, לחנכם במדת האמת. וזה נרמז בכתוב (בראשית ל"ב י"ח) כי יפגשך עשיו אחי ושאלך וגו' ולמי אל"ה לפניך, ר"ל שעשיו ישאל איפה מדת אמ"ת, ואמרת לעבדך, ליעקב, בחינת תתן אמ"ת ליעקב, והנה מי שהוא דבוק במדת אמת נותן לו הקב"ה הישועה האמיתית, ונרמז בר"ת של ואמר"ת, שהוא ומלפניך אל מלכנו ריקם אל תשיבנו, וכן אמ"ת הוא ר"ת מלפניך אל תשיבנו, וכן אם תשיב משבת (ישעי נ"ח י"ג), כי שבת הוא מקור האמת שאפילו ע"ה ירא לשקר בו כדאיתא במס' דמאי (פ"ד מ"ב), ושבת הוא נחלת יעקב כידוע (עיין שבת קי"א ע"א).

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל. י"ל בדרך צחות הטעם למה זכה משה רק לפני פטירתו בסוף ימיו לדבר אל כל ישראל דידוע מאמר העולם על סדר הפרשיות אחרי מות קדושים אמור, אחרי מות אחרי שנפטר, קדושים אמור,

של עשיו כשהוכרח להסכים על הברכות אמר (בראשית ל"ב כ"ז) שלחני כי עלה השחר, שח"ר ר"ת כנ"ל, שאז זמן ישועת ישראל, ובירך אותו בשם ישראל שהוא ר"ת של אל שדי יתן לכם רחמים (בראשית מ"ג ד'), וכן א"ל שד"י גימ' מש"ה, שהמשיך רחמים בר"ח שבט על ישראל כנ"ל, וזה יש לרמוז (בתהלים מ"ה ב) רח"ש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, היינו רח"ש ר"ת ראש חדש שבט לבי דבר טוב, רומז לשלום, אם רצונו להמשיך כל טוב לבית ישראל כמו השלום הכולל כל טוב, העצה הוא אומר אני מעשי למלך, אנו מתפללין למען כבוד שמו יתב, כי שלו"ם ר"ת והושענו מהרה למען שמך ולמענו יעש.

והנה איתא בספח"ק דשמאי הוא בחינת דין והלל הוא רחמים, ומשה רבינו המתקן גם ר"ח שבט שהוא ר"ה לאילן כדברי ב"ש, והמשיך הבאר לתורה כנ"ל, ולזה מש"ה ר"ת שמאי הלל, ולזה מול שבט דל"י והוא ר"ת יודיע דרכיו למשה (תהלים ק"ג ז'), שהוא הממשיך רחמים לישראל, שע"י הדלי דולה ומשקה מימי החסד מהבאר, והצירוף של שבט הוא המר ימירנו והיה הוא (ויקרא כ"ז י'), היינו המר ימירנו להחליף שיטת הדין של שמאי הרומז בחצי צירוף של חצי חודש הראשון שהשם אינו כסדרו, להמירו ברחמים של החצי השני והיה הוא שהוא כסדרו ואז הוא רחמים, ותמורתו קודש לה' להמשיך רחמים וחסדים על כלל ישראל.

בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. אפשר לומר בארץ מואב היינו שממואב שנקנסו על שלא קדמו לישראל בלחם כמפורש (דברים כ"ג ה'), יש ראי' שישראל צריכים ללחם ואין בודקין למזונות (ועיין תוי"ט פ"ז דברכות מ"ג דלך תקנו בברכת הזימון שם אלהינו שהוא דין, כי אף מצד מדת הדין הוא לכלכל את ברואיו, ובבני יששכר חודש סיון מאמר ד' אות ה'), וזש"א שמארץ מואב ראי' שישראל צריכים לפרנסה ומזונות, לכך הואיל משה בא"ר את התורה, בא"ר גימ' בני חיי' מזוני', דאם אין קמח אין תורה (אבות פ"ג מ"א), והרואה באר בחלום יצפה לשלום (עיין ברכות נ"ו ע"ב), ושלו"ם ר"ת מה שאלתך וינתן לך (אסתר ה' ו') כמבואר בכ"ק של אאמו"ר וצללה"ה.

הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. ג' במסורה דין ואידך (שמואל א' י"ב כ"ב) הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם, ג' (הושע ה' י"א) הואיל הלך אחרי צו, וי"ל עפי"מ דאיתא בספח"ק דמה שבחר השי"ת את ישראל לעמו בתנאי שישמרו את התורה (עיין שבת פ"ח ע"א), דהוי בבחינת מעשה קודם לתנאי, שקודם בחר בנו הקב"ה ואמר אנכי ה' אלהיך, ואח"כ התנה תנאי של לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וכיון דקיי"ל בגיטין (ע"ה ע"א) במעשה קודם לתנאי שמעשה קיים אעפ"י שבוטל התנאי, משו"ה נתקבלה תשובת ישראל על מעשה העגל, אך לכאורה

אז אומרים עליו שהיה קדוש ולא בחייו, וכמש"נ גבי מנוח דאחר שהמלאך עלה השמימה אז ידע מנוח כי מלאך הוא (שופטים י"ג כ"א). והטעם שאין אומרים בחייו הוא כדי שיהיה להצדיק לב נשבר ויוסיף בעבודתו הקדושה, וזה יש לרמוז בפסוק כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז' כ'), כלומר כשהוא בארץ בחיים חיותו אינו נחשב כל כך לצדיק, והוא מטעם שיעשה טוב ולא יחטא בגאותו. ולכן משרבע"ה רק סמוך למיתתו נאמר עליו אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל באין קטרוג עליו רק הכל שמעו וקבלו.

בעשתי עשר חדש וגו', הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם וגו'. אפשר לומר עפ"י מאמרם ז"ל (ברכות נ"ו ע"ב) דבאר רומז על שלום, תורה, חיים, עיי"ש לענין רואה באר בחלום, וא"י בכי"ק של אאמו"ר הק' זי"ע דשלו"ם הוא ר"ת של מה שאלתך וינתן לך (אסתר ה' ו'), וכן והושענו מהרה למען שמך, והני תלתא תורה חיים שלום רומזים על בני חיי ומזונא, כי תורה רומז על בני, כי עיקר מצות לימוד התורה הוא בלימוד לבנים כדכתיב (דברים ו') ושננתם לבניך, וחיים הוא בפשטות חיים, ושלום הוא מזוני, כמש"נ (תהלים קמ"ז י"ג) השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך (עיין ב"מ נ"ט ע"א), ומשו"ה בני חיי' מזוני' גימ' בא"ר.

ובהקדמה זו נבוא לביאור הפסוקים, ה' אלהינו דבר אלינו "בחרב" לאמר, דהנה הש"י המתאוה לתפלתן של צדיקים (עיין יבמות ס"ד ע"א), רצונו שישאל יעסקו בתורה ותפלה אפילו בשעת מיצר וחורבן ר"ל, וזה אמרו דבר אלינו "בחרב" לאמר, דאפילו בעת חורבן יאמרו דיבורי תורה ותפלה, ומשרבע"ה רועה ישראל הנאמן רצה להמותיק שבשעת מיצר וחורבן א"א לעסוק בתורה ותפלה, רק בהרחבת הדעת (עיין עירובין ס"ה ע"א) אמר רב ששת משום ראב"ע יכול אני לפטור את כל העולם מדין וכו' שנאמר לכן שמעו נא זאת עניה שכורת ולא מיין, ועוד שם אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל שנא בצר אל יורה, ובגמ' מגילה (כ"ח ע"ב) איתא אמר רבי נחמן בר יצחק הלכתא בעי צילותא כיומא דאסתוני, היוצא לנו ממאמרי חז"ל אלו דלתורה ותפלה צריכים ראש צלול בלי דאגות וטרדות. וזה נרמז בדברי משרע"ה בעשתי עשר חדש באחד לחודש שהוא ר"ח שבט ר"ה השנה לאילן (עיין ר"ה ב' ע"א), בחי' אדם עץ השדה, רצה משה רבינו ע"ה להמשיך שלום וחיים לתורה שיתעסקו בהרחבת הדעת בתוה"ק, וזהו המשך הפסוקים בעשתי עשר חודש באחד לחודש הואיל משה "באר" הרומז לחיים ושלום כנ"ל את התורה הזאת, היינו לצרף בחי' בא"ר לתורה שיהיה חוט המשולש אשר לא במהרה ינתק.

והנה שח"ר הוא ר"ת של ראש חדש שבט, וע"כ מצינו בשור

כי המשפט לאלהים הוא. בגמ' סנהדרין (ו' ע"ב) אמר ר"א בנו של ר"י הגלילי אסור לבצוע משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע וכו' אלא יקוב הדין את ההר שנאמר כי המשפט לאלהים הוא, וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר תורת אמת היתה בפיהו וגו' בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון, ועוד שם מצוה לבצוע, וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, והלא בכל מקום שיש משפט אין צדקה וכ"מ שיש צדקה אין משפט אלא הוא אומר זה ביצוע. ואפשר לומר הטעם שמושה אמר יקוב הדין את ההר ואהרן עשה פשרה, עפ"י התוס' שם ד"ה נאמר שמושה לבצע לעשות פשרה, אבל כל זה לפני שיודע לאן הדין נוטה, אבל כשברור לו הדין אסור לפשר, ויען שמושה היה איש אלהים ידע מחשבות בני אדם ולמי הצדק, וע"כ לו היה אסור לבצע, משא"כ אהרן שהיה מפשר.

וזה שרמזו הכתוב (תהלים צ"ט ד) ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מיישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית, פי' ועוז מלך הוא הקב"ה שיודע למי הצדק לכך משפט אהב, ולא פשרה, אבל משפט וצדקה ביעקב, הפשרה שנקראת משפט וצדקה כמו שמצינו גבי דוד, אתה עשית ששם צריך להיות פשרה, וממשיך הכתוב משה ואהרן בכהניו משה אמר יקוב הדין את ההר ואהרן עשה פשרה, ובמאי פליגי, ועכ"ח צריך לומר החילוק הנ"ל, ושמואל ששפט את ישראל בלי פשרה כמש"כ (שמואל א' ז' י"ז) וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו, ועל זה אמר בקוראי שמו, שמוזה שאמר שמואל (שם י"ב י"א) וישלח ה' את ירובעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל, ולא אמר אותי, יש ראייה ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו ודבק לגמרי במדת בוראו יתב' וכמו שאיתא בספח"ק, וממילא לא היה יכול לשפוט לפשר, כמו משה שאמר יקוב הדין את ההר, וזה ושמואל בקוראי שמו וכנ"ל וד"ל.

לא תכירו פנים במשפט וגו' והדבר אשר יקשה מכם וגו'. י"ל עפ"י"מ דאי' במד"ר פר' חקת (י"ט ו) בטעם שלא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיוכל להביא את דור המדבר לעת"ל לעוה"ב, ועפ"י"ז פי' הפסוק (תהלים י"ד ז) מי יתן מציון ישועת ישראל, **ידוע** שמושה רבינו ע"ה היה מבחר אנושי ונקרא ציון שהוא מציון מכל אדם, וזה מי יתן מציון ישועת ישראל, פי' שמשער"ה יביא אותנו להגאולה שלימה, אזי "יגל יעקב" ישמח ישראל כנודע ש"יעקב" מכונה לפחותי המדרגה, והוא כמו שמבואר במדרש דהגאולה תהיה ע"י משה שהוא יעלה אף החוטאים, וידוע שפנים נקרא פנים של זעם כמשה"כ (ויקרא כ' ה) ושמותי אני את פני, וזהו לא תכירו פנים במשפט, ר"ל שלא להרהר אחר המשפט שמושה רבינו נשאר בעבר הירדן, שהוא

י"ל דגבי הקב"ה לא שייך מוקדם ומאוחר וא"כ הוי תנאי קודם למעשה ולא יועיל תשובה, וי"ל דאולי משו"ה נתנה תורה ע"י סרסור משה רבנו ע"ה ונקראת על שמו כמו שנאמר (מלאכי ג' כ"ב) זכרו תורת משה עבדי דייקא, כיון שאז שייך מעשה קודם לתנאי, וזה פי' המסורה הואיל ה', כלומר התחיל ה', מלשון הואלתי לדבר (בראשית י"ח כ"ז), לעשות אתכם לו לעם והיינו במעשה קודם התנאי, וע"ז אמר הטעם הואיל הלך אחר צו, שהוא לשון ע"ז, והוא שהיה גלוי לפני הקב"ה שיכשלו במעשה עגל, לכן התחיל לעשות מוקדם אתכם לו לעם כדי שיהיה מעשה קודם לתנאי, וא"ת דגבי קב"ה לא שייך מוקדם ומאוחר, ע"ז אמר הואיל משה באר את התורה הזאת, שהתורה ניתנה ע"י סרסור דשפיר שייך מעשה קודם לתנאי, ונמצא מעשה דהיינו בחירת ישראל לעם לה' קיים אע"פ שהתנאי בטל.

ועפ"י"ז יתפרשו הפסוקים בפר' יתרו (כ' י"ח) ויעמוד העם מרחוק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים, דלהיות שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וא"כ שוב לכאורה לא שייך לומר מעשה קודם לתנאי, ע"כ א"ל הקב"ה כה תאמר לבניי, בלשון "כה" כשאר הנביאים שאינם בבחינת שכינה מדברת מתוך גרונו (עיי' רש"י פר' מטות ל' ב', ובספר ישמח משה שם), ואמר (שם פסוק כ') לאו דלא תעשון אתי אלהי כסף, וכיון שיש לאו דע"ז והמה יעברו ע"ז, על כן תאמר להם בלשון כה, שתהיה להם מליצה ישרה שקבלו התורה ע"י סרסור, והוי מעשה קודם לתנאי.

ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמור רב לכם שבת בהר הזה, פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי וגו'. אפשר לומר עפ"י דברי הרשב"א שבארץ ישראל אין לנו טענת אונס על קבלת התורה משום דכתיב (תהלים צ"ה מ"ג) ויתן להם ארצות גוים, וגו', בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו, ומכיון שירשנו את א"י עלינו לקיים את התורה, כי נתינת הארץ היתה רק בתנאי זה, וזשה"כ ה' אלהינו דבר אלינו בחורב, בכפיה, ואח"כ אמר רב לכם שבת בהר הזה שכפה עלינו הר כגיגית (שבת פ"ח ע"א), וא"כ יש לנו טענת אונס, פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי לא"י ששם אין טענת אונס כנ"ל.

ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום כמכבי השמים לרוב. עיי' בתשובת הרשב"א (ח"א סי' קמ"ח) דאפילו למ"ד יש מזל לישראל (עיי' שבת קנ"ו ע"ב), מ"מ רבים וכן מלך שדינו כרבים אינם תחת המזל, ומשו"ה תפלה בצבור גדול מאד (עיי' ברכות ח' ע"א) כיון שאין כח לשום שרי מעלה להרע לה, והנה כוכבי השמים הם עצמם מהמזלות ואין עליהם מזל, וזשה"כ ה"א "הרבה" אתכם, היינו שיש לכם דין רבים ואינכם מושפעים תחת המזל, וממילא והנכם כמכבי השמים לרוב. (וראה מש"כ בפר' בלק עה"פ לא הביט און ביעקב).

ודמעתה על לחיה, שהתפלה היא לצורך עצמה, וזש"א (שם א כ) ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו, היינו שתפלתו רק למלא בטני, וע"ז אמר נהפך לבי בקרבי, מלבקש על שמך.

וידוע מהקדוש הרב ר"ש מאוסטרופולי שאותיות הקודמים והמאוחרים של "הר" הם אותיות קוד"ש, וזש"א (שמות י"ט כ"ג) הגבל את ההר וקדשתו, היינו האותיות הגובלים עם "הר" הם קוד"ש, והנה מובא בספה"ק דהגם דעיקר התפלה צריך להיות עבור רוחניות, מ"מ מותר לישראל לבקש על פרנסה, משום שע"ז יוכל לעבוד הש"י, כי העניות מעבירו ח"ו ע"ד קונו (ע"ן עירובין מ"א ע"ב), וזה י"ל בפי' הפסוק כאן, שמושה רבע"ה הרעיא מהימנא אמר רב לכם סב הה"ר הזה, פי' לבקש קוד"ש קדושה בלבד, כי במצב של עניות אין דעת לעבודתו יתב', ע"כ פנו לכם צפונה לבקש על פרנסה וצרכים גשמיים, ע"ד הכ' (איוב ל"ז כ"ב) מצפון זהב יאתה, וכדאי' במס' ב"ב (כ"ה ע"ב) הרוצה להעשיר יצפין, דמותר לכם לבקש גם על גשמיות, אבל שגם בזה יהיה כונתו לכבוד השכינה השוכנת במזבח (ע"ן זבחים נ"ג ע"א) דמזבח בצפון קאי, וזהו שפרש"י סובבו "לכם" לרוח מזרחית, היינו שהגשמיות המרומז בלכ"ם יהיה סיבה לבוא אל הקודש מזרחה.

ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמרי וגו'. י"ל עפ"י"מ שפי' הפסוק (תהלים כ"ט ח) קול ה' יחיל מדבר, היינו שמי ששומע בקול ה' מפחד להוציא דיבור שאינו צריך, וידוע דרשת חז"ל (חגיגה ה' ע"א) עה"פ (עמוס ד' י"ג) מגיד לאדם מה שיחיו, שאפילו שיחה קלה מגידים לאדם בשעת דין, וז"ש ראה נתתי בידך, פי' ברשותך (ע"ן רש"י ב"מ י"ב ע"ב), את סיחון מלשון שיחה, אבל תדע מלך חשבון האמרי שמלך העולם יתב"ש לוקח חשבון האמרי מכל האמרים. וזש"נ (במדבר כ"א כ"ז) על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, ר"ל המושלים על הדיבור שמתבוננים שיש חשבון על כל דיבור, אז תבנה ותכונן עיר סיחון, מלשון שיחה ויתוקנו הדיבורים.

היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים וגו'. הנה היו"ם נוסר' ובבן הנעקד ישיבת מדינינו, הז"ה עולה מס' טו"ב, שנמתק פחד יצחק בטוב החסדים, והדינים עוברים לאומות העולם, וכידוע מה שפירש הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן זי"ע המשנה (ברכות ל"ד ע"ב) שאמר ר' חנינא בן דוסא זה חי וזה מת, היינו המשכת חיים לחולה ע"י שממשיך המיתה בחי' דינים על שונאי ישראל וחסדים עלינו, וזהו זה חי ע"י זה מת שמעביר הדינים על האו"ה, וזה כוונת הכתוב היו"ם הז"ה, ר"ל ע"י המתקת דיני יצחק בטוב ע"י העקידה שנרמז בר"ת היו"ם הז"ה כנ"ל, אחל תת פחדך ויראתך הדינים שהיו צריכים ח"ו לשרות עליך, אתן אותם על פני העמים.

למען כקטן כגדול תשמעון, ר"ל שאף קטני המדרגה ישמעו בקול השופר של משיח, ומסיים והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו, פי' אף מי שמרגיש בעצמו שאינו מתוקן עדיין ואינו ראוי לגאולה, בכ"ז תקרבון אליו ושמעתיו, "ושמעתיו" הוא לשון אסיפה כמו שנאמר (שמואל א' ט"ו ד) וישמע שאול, ר"ל שעכ"פ יתאסף ויתקרב אל הצדיק ועי"ז יתקון.

והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו. י"ל פ' בהקדם המשנה (סנהדרין מ"ו ע"א) אמר ר' מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה אומרת קלני מראשי, ועפ"י כתבו בספה"ק עצה שיתקבל תפלתו, הוא שיכלול בתפלתו צער השכינה, וז"ש והדבר אשר יקשה "מכם" ר"ל אם ישראל מרגישין בעצמן שקשה להם לפעול מכח עצמם משום שאינם ראויים בזכותם לישועה, אז העצה שיתלו בקשתן למען כבודו ית"ש שלא יצטער בצערנו, וזש"א תקרבון אלי, כלומר למעני, ושמעתיו ודו"ק.

אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה וגו'. אנשים לפנינו ויחפרו לנו, ר"ת אלול, רומז שבהתקרב חודש אלול יאמרו אנשים לפנינו (אנשים רומז לכשרים ע"ן רש"י פר' שלח) דברי כבושין, וישיבו אותנו דבר לעורר לתשובה ולעלות אל הדרך אשר "נעלה" בה.

ויבואו עד נחל אשכול וירגלו אותה. ויש לדקדק למה תלה דוקא בנחל אשכול הלא עברו את א"י לארצה ולרחבה (ע"ן רש"י י"ג כ"א), וכן קשה שבכל ענין המרגלים נאמר ויתורו אותה ויחפרו אותה וכאן בנחל אשכול נאמר "וירגלו" אותה, ואפשר לומר דהנה א"י הוא גבוה מכל הארצות (ע"ן קדושין ס"ט ע"ב), והוא בבחינת ראש שבו השכל הרוחני, ועיקר מעלתה מכח רוחניותה וקדושתה, וע"כ גם אוירא מחכים (ב"ב קנ"ח ע"ב) וכדומה, ומשו"ה כשבאו המרגלים ולקחו מפירותיה הגשמיים, עשו אותה בחינת רגלים שהוא מדרגה תחתונה, וז"ש ויבואו עד נחל אשכול, ולקחו שם מפירותיה, ועי"ז וירגלו אותה, היינו שעשו את א"י בחינת רגל שהסתכלו רק על גשמיות א"י, וכלב צוח טובה הארץ (במדבר י"ד ז), דהטוב האמיתי שהיא מחכים בחינת ראש כנ"ל.

רב לכם סב את ההר פנו לכם צפונה. י"ל בהקדים דברי הבעש"ט זי"ע ועכ"י"א עה"פ (תהלים כ"ו) ימלא ה' כל משאלותיך, שכל משאלותיך יהיה שימלא ה', היינו שיחיה השם שלם שאז התיקון השלם, ואז עתה ידעתי כי הושיע ה', כיון שתפלתו על השכינה אבל לא להתפלל להנאת עצמו שע"ז מתארך הגלות. וזש"ה באיכה (א ב) בכו תבכה בלילה, מדוע צריכה לבכות הרבה בהגלות והתפלה אינה מתקבלת תיכף, ע"ז אמר

הפטרה

שמעו שמים האזינו ארץ כי ה' דבר. י"ל עפמ"ש לפרש הפסוק (תהלים פ"ט ב) כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם, דהנה הכתוב אומר (ישעי נ"ה י"א) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו, ועיין שבת (נ"ה ע"א) מעולם לא יצאה מפי הקב"ה מדה טובה וחזר בה, וא"י במס' ע"ז (ג' ע"א) שאוה"ע טענו על מש"א הקב"ה שמים וארץ יעידו שקיימו ישראל את התורה, ששמים וארץ נוגעים בעדות שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וכדרשת ר"ש בן לקיש עה"פ ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר אם ישראל מקבלים התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. אבל באמת אין זו טענה כלל דכיון שממדה טובה לא חזר הקדוש ברוך הוא, ממילא שמים וארץ אינם נוגעים בעדותן להעיד שישאל קיימו את התורה כיון בדבר ה' שמים נעשו א"כ אין להם לחוש שתבוטל בריאת שמים וארץ, דכיון שנבראו מדיבורו של הקב"ה ואינו חוזר.

וזה י"ל בפ' הפסוק (ישעי א"ב) שמעו שמים והאזינו ארץ כי ה' דיבר, היינו שמעו שמים והאזינו ארץ, שאתם יכולים להעיד ואינכם נוגעים בעדותכם וקאמר הטעם כי ה' דבר, ומדיבור טוב לא חזר הקב"ה מעולם. אמנם י"ל דזה תלוי בפלוגתא ב"ש וב"ה (עירובין י"ג ע"ב) אי טוב לו לאדם שנברא אי טוב לו שלא נברא, דהנה כ"ז דווקא אי אמרינן דבריאת העולם הוא טובה, אז אינו חוזר וא"כ אינם נוגעים, אך כיון דמסקינן נמנו וגמרו שטוב שלא נברא, ואזי חוזר הקב"ה לטוב, כמשה"כ וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות, וא"כ שוב היו נוגעים, ועפ"ז יתפרש הפסוק בתהלים (פ"ט ב) כי אמרתי עולם חסד יבנה, פי' חסד הוא שנברא העולם כי "אמרתי" ובדבר ה' שמים נעשו ואינו חוזר וינחם ה' על הרעה, וממילא שמים תכין אמונתך בהם וכשרים להעיד, ודו"ק.

ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו וגו'. י"ל ידע שור קונהו הוא של אליהו שלא רצה לילך לנביאי הבעל. (עיין מלכים א' פרק י"ח ובמד"ר במדבר כ"ג ט'), וחמור איבוס בעליו קאי אחמורו של ר' פנחס בן יאיר שלא טעמה כלום עת גנבוה ליסטאי בלילה שהאכילוה שעורים שאינם מעושרים, (עיין שקלים ריש פרק ה' ובחולין ד' ע"א).

הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל נזורו אחור. י"ל דהנה יש חילוק בין מי שנולד במדות רעות שאז הוא רע תיכף מתחילתו, וממילא קשה עליו לשוב לתקן המדות, משא"כ מי שנולד במדות טובות ורק היצ"ה הוא שהסיתו לעוות דרכיו, איש כזה

הולך משוגג למזיד ופשע, אבל מ"מ יש בידו ביתר קלות לשוב, כיון שמקורו טוב, וזשה"כ הוי גוי חוטא, היינו בתחלה חוטאין בשוגג, ורק אח"כ עם כבד עון מזיד, מזה ראייה שהם זרע מרעים, שמקור מקומם טהור מאבות הקדושים שהם ריעים של השי"ת, ע"כ יש להם תקוה, הגם, שבנים משחיתים עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל, מ"מ בסוף יהיה נזורו אחור ויעשו תשובה, **כידוע פירוש הקדוש בעל קדושת לוי ז"ע.**

מכף רגל ועד ראש אין בו מתם. י"ל בהקדם הפסוק באיכה (א י"ה) צדיק הוא ה' לי פיהו מריתי, דהנה מכ"ף ר"ת כי פיהו מריתי, אבל לא ביושר רק מאמצעותו לראשיתו, וזהו מכ"ף רגל ועד ראש אין בי מתום, וזה מחמת כי פיהו מריתי, ובקשתיו ינחנו במעגלי צדק ר"ל ביושר מכף ראש ועד רגל, כי אז הר"ת הוא מחיתי כעב פשעיך וכתב יושר דברי אמת.

שמעו דבר ה' קציני סדם. י"ל בדרך צחות דלכאורה להמתקש שלא לקבל תוכחה מטעם שיהיה ח"ו כולו חייב רח"ל ויהיה הגאולה כמאמרם ז"ל שאין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב (סנהדרין צ"ח ע"ב), יש לאמר לו דא"כ ישליך המעות ממנו דגם אמרו שם שאין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס, ולזה אמר והוכיח ישעי' הנביא שמעו דבר ה' "קציני" סדם, אחרי שיש מעות המרומז ב"קציני" ואינו מכלהו למען שיוכל בן דוד לבוא, על כרחך צריך גם לקבל תוכחה, וזש"א דוד המלך ע"ה (תהלים ק"א ה) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, פי' גבה עינים היינו שמשותקק למעות, ורחב לבב שאינו מקבל תוכחה מחמת גאות לבו, אותו לא אוכל, דכיון שהוא גבה עינים שחומד ממון א"כ ע"כ זה שאינו מקבל תוכחה לא משום רצונו לקרב הגאולה.

וזה גם י"ל בפ' הפסוק (שם נ"ה כ"ד) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך, פי' אנשי דמים שגורפים ממון, ומרמה שמרמין את עצמן ואינן חפצין לקבל תוכחה בטענתם שרוצים שיהיה כולו חייב רח"ל ויבוא הגאולה, לא יחצו ימיהם, דבאמת התשובה מארכת שנותיו של אדם כמו שאמרו חכמינו ז"ל (יומא פ"ו ע"ב) א"ר יוחנן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנא' ובשוב רשע מרשעתו יחיה, אבל הנמנע מתשובה לא יחצו ימיהם ר"ל, אבל השב בתשובה יאריך ימיו ושנותיו בטוב.

חודש ושבת קרוא מקרא לא אוכל און ועצרה. עיין ב"ק (פ"ב ע"א) דקריאת התורה בשבת ויו"ט הוא מטעם שלא ילכו בלא תורה, וזה נוהג בכל הזמנים ואדרבה מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, וע"י לימוד התורה נעצרת השכינה הק' שתשרה בינינו, וכל זה אם אין חטא בקרה"ת לדבר דברים בטלים שהוא איסור חמור, דאם לא כן אי אפשר לה לעצור ומסתלקת, וזש"א הכתוב חודש ושבת

תיקנו קרוא מקרא בתורה, אבל תדע שלא אוכל און ועצרה, אם ח"ו יש און בשעת קרה"ת אזי אין השכינה הק' נעצרת להיות שורה בתוכינו כי תרי קלא של קרה"ת ושל דברים בטלים לא מישתמע.

למדו היטב. פירש"י ז"ל להיטיב כי למד"ו ר"ת ולשומרי מצותיו לאלף דור (דברים ז' ט).

איכה

איכה י' שבה ב'דד ה'עיר הר"ח מכוונים ל'ברכו א'ת י' ה'מבורך וכן א'ם ב'זאת י'תהלל ה'מתהלל (ירמ' ע"ג כ"ג) ושהר"ת שוים ומרמזים על התיקון לאיכה ישבה שהוא ע"י הלל והודאה להש"י בחי' השכל וידע אותי ועי"כ זוכים לבחינת בנים ונרמז בר"ת הנ"ל שנוטר' אבי"ה.

שרתי במדינות הי' למס. אמרו חכמינו ז"ל (שבת ק"ד ע"א) אמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים מכיון שהיו הלוחות כתובים משני עבריהם, וכן הוא עם עס ישראל שגלו יען שהם כתובים משני עבריהם לשמים ולאומות העולם בעוה"ר ע"כ בנס הם עומדים וזה שרתי במדינות לאומות העולם ולא רק לשמים ע"כ הי' למס אותיות מ' ס' שבנס עדיין אנו עומדים וקיימים, ובאמת זה עצמו שמ' וס' בנס היו עומדים צריך לחזק האמונה בקרב ישראל ושהכל מתנהג ברצונו של הקב"ה וכשם שנגאלו בזכות האמונה יגאלו בזכות האמונה וכמאמרם ז"ל אין ישראל עתידין להגאל אלא בזכות האמונה (ע' ילקוט שמעוני פר' בשלח).

בכו תבכה בלילה ודמעתי על לחי' אין לה מנחם (איב) אפ"ל בכה תבכה בצילה בגלות שנמשלה ללילה אבל בעוה"ר ודמעתי לא על הגאולה רק על לחי' שיהי' לו לאכול ומשו"ז אין לה מנחם, כמו שפי' הרבי ר"ש מניקלסבורג זי"ע כל עמה נאנחים אבל רק למען מבקשים להם ודו"ק. וזש"נ(א"ט) ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו נהפך לבי בקרבי ראה ה' כי צר לי ואיננו נושע כי מעי חמרמרו, שתפילתי היא עבור פרנסתי הגשמיים המי מעי ונהפך לבי בקרבי מלבקש על הגאולה הרוחנית יה"ר שדמעתינו ותפלתנו יהיו למען שמו יחב' לאוקמי שכינתא מעפרא, ונזכה לגאולה שלימה במהרה.

א"י בכו תבכה בלילה ודמעתי על לחי' עיקר הבכי הוא במסתרים כמש"נ (ירמ' י"ג י"ז) במסתרים תבכה נפשי והנה הצועק לטובת עצמו הוא בחינת חיצוניות והבוכה על גלות השכינה לאוקמי שכינתא מעפרא הוא בחי' פנימיות בחינת לב ישראל ע"כ צעקה אסתר (תהלים כ"ב ב') אֵילִי אֵילִי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי רָחוּק מִיִּשְׁוּעָתִי דַּבְרֵי שֶׁאֲגִתִּי, הלא בשאגתי רחוק אני מלחשוב על ישועתי הפרטית וכל תפילתי הוא אֵילִהי אֲקָרָא יוֹמָס יִשׁוּעָתִי יִשְׂרָאֵל וּגְלוּתִי הַשְׁכִּינָה, וע"כ אל תעזבני ואל תטשני

ולעזרתי חושה. ויען שבעוה"ר דמעתי על לחי' מחוץ ולא מבפנים ע"כ בכו תבכה בלילה ועדיין לא נושענו מחשכת לילה של הגלות הש"י ירחם.

עולליה הלכו שבי לפני צר (א"ה) איתא במד"ר (בראשית פר' מ"ד סי' כ"ד) שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ד' דברים הראה הקב"ה לאברהם אבינו גיהנם ומלכיות ומתן תורה ובית המקדש, וא"ל כל זמן שבניך עסוקים בשתים הם ניצולים משתים פירשו משתים הם נידונין בשתים, א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנם או ממלכיות, ר' חנינא בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות ר"י ור"א ור' חמא בר חנינא אמרו אברהם ברר לו הגיהנם והקב"ה ברר לו את המלכיות ובוזה פי' ביערות דבש הפ' (לך ע"י י"י) והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה, תנור עשן זה הגיהנם עבר ונתבטל בין הגזרים ע"י הסבל של בני ישראל. וזהו עולליה ר"ח ויהי ע'וד מצה ל'א י'ראה ה'שחת (תהלים מ"ט י'). יען הלכו שבי, לפני צר.

וילכו בלא כח לפני רודף (א"י) הנביא מקונן על הירידה הגדולה בעם ישראל שהם משתתפים עם הרודף בבתי תיאטראות שלהם וכדומה מבלי להדרש לכך, ולפעמים עוד קופצים בראש וזה עוד מעורר ומגביר שנאתם רה"ל וזהו וינסו בלא כח שאין דוחק אותם לשם, לפני רודף.

ראה ד' והביטה כי הייתי זוללה (א"י) זוללה ר"ת ו'אומר ל'הם ל'מי ז'הב ה'תפרקו (תשא ל"ב כ"ד) הנאמר בחטא העגל וכדאמר ר' יצחק (סנהדרין ק"ב ע"א) שאין לך כל פורעניות שבאה לעולם שאין בה מחטא העגל וגם מחמת עון זה נחרב הבית.

על אלה אני בוכיה (א"ט) כתיב "אלה" מועדי ד' (אמור כ"ג ד') וזשה"כ על "אלה" המועדים אני בוכיה שנתמעטה מהם השמחה וההשגה ד' ירחם

א"י עוד דהנה הטעם שאנו בגלות הוא יען שאבדנו האמונה על הגאולה וזש"א הקרא על אלה אני בוכי' יען שרחוק "ממני" מנחם משיב נפשי.

א"י על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים וגו' ירמי' צעק על אלה אני בוכיה על אשר רק "עיני" לשון יחיד יורדה מים על שבר בת עמי ורבים אינם שמים לב לקונן ולבכות על גלות ישראל.

צדיק הוא ד' כי פיהו מוריתי (א"י) מכ"ף ר"ת כי פ'יהו מ'ריתי, אבל לא ביושר רק מאמצעותו לראשיתו, וזהו מכ"ף רגל ועד ראש אין בי מתום (ישעי' א'ו) מחמת כ"י פ'יהו מ'ריתי, ובקשתינו ינחנו במעגלי צדק ר"ל ביושר מכף ראש ועד רגל כי אז הר"ת הוא מ'חיתי כ'עב פ'שעך וכתב יושר דברי אמת.

השליך משמים ארץ תפארת ישראל מ"מים היו מפארים אדם במילי דשמיא בתורה ויראת שמים ומדות טובות ונעלות

ועכשיו בזמנינו מפארים אדם במילי דארץ גשמויות דברו בשפות עמים, יפה תואר וכדו', וזה שקונן המקונן השליך משמים היינו מילי דשמיא משליכין ולוקחין ארץ מילי דארץ תפארת ישראל.

שכח ד' בציון מועד ושבת. עיין במס' שבח דף קי"ט ע"ב דחורבן הבית ה' בשביל שחיללו בו את השבת והתיקון הוא שמירת שבת ע"ד אמרם ז"ל (שם) אלמלי שמרו בני ישראל שתי שבתות מיד נגאלין, ע"כ הר"ת של שי כח י' בציון מ'ועד ו'שבת ושע"ז הוגלו מכוון להר"ת של ו'ינוחו ב'ו ישראל מ'קדשי ש'מך שיגאלו ואז תתגדל שמו יתברך לנצח.

לא השיב ידו מבלע וגו' (כ"ה) בחורבן ביהמ"ק בעוה"ר כתוב (ב' ג') השיב אחור ימינו מפני אויב וגוי ובבנין ביהמ"ק המקוה במהרה בימינו נזכה לחזרת הימין, ולבנין ביהמ"ק זוכים ע"י מצות מילה תיקון אות ברית קודש שהוא תיקון קליפה עמלק שזרקו כלפי מעלה וע"כ לא השיב ידו מבלע הר"ת מיל"ה שהמילה היא תיקון לבחינת לא השיב ידו מבלע רח"ל. וזוכים להחזרת הימין בבחינת ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל (תהלים) והיינו לא השיב ידו, והנה מבל"ע אותיות בלע"ם שאמר (בלק כ"ג י') מי מנה עפר יעקב שקאי על מצות מילה שטומנים בעפר כידוע ממד"ר וזה שרומז לא השיב ידו מבלע ע"י מצות מילה שבלעם אותיות מבל"ע הזכיר בעפר יעקב כנ"ל ע"כ זוכים שלא השיב ידו רק ימין ה' חופפת עלינו כל היום.

מלכה ושריה בגוים אין תורה וגו' (ב"ט) ידוע דיציאת מצרים ה' בזכות קבלת התורה וכמאה"כ (שמות ג' י"ד) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, וזש"א (באבות פרק קנין תורה) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ורח"ל כל הפורק ממנו עול חורה נותנין עליו עול מלכות (אבות פ"ג מ"ה) וזה שא"א בתפילה עד מתי עווןך בשבי ותפארתך ביד צר עד מתי עווןך התורה שנקראת עוז (ובחסים קע"ז ע"א) בשבי ועי"ז ותפארתך כנסת ישראל ביד צר, וז"ש מלכה ושריה בגוים מטעם אין תורה. וע"כ הר"ת של מ'לכה ו'שריה בגוים א'ין ת'ורה מכוון להר"ה של א'ם ב'חוקותי ת'לכו ו'את מ'צותי ת'ישמרו ו'עשיתם א'ותם.

קומי רוני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים לבך נוכח פני ד' (ב"ט) ידוע מספרים שג' משמורות של הלילה (ע"י ברכות גע"א) הם מרומזים נגד ג' חלקי עוה"ז, והמשמורה הראשונה נגד ימי הילדות, שהחומר נוער וגועש, ועיקר הכל הוא לתקן חטאת נעורים שלא יהי' ח"ו רע בעיני ד', ועיקר תקנתם ע"י לימוד תורה כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות י"ד ע"א) עה"פ ושבע ילין בתורה בל יפקד רע, ונקע ושבע ילין שהוא בלילה משום שאדם זוכה לכתרה של תורה רק בלימוד תורה בלילה ע"י

רמב"ם סופ"ג מהל' ת"ת, וזש"א ירמ' קומי רוני אין רנה אלא תורה בלילה לראש אשמורת לתקן המשמורה הראשונה, ומכיון שאורייתא בלי דהילו ורחימו לא פרחת לעילא ע"כ קודם הלימוד שפכי כמים לבך בדמעות שלישי, וגם הדמעות מוחין חטא זה, וכמש"א וקצותה את כפה אז לא תחוס עינך בדמעות שע"י הדמעות תהי' נוכח פני ד' בתשובה וכ"ע סלה.

שתם תפלתו (ג"ח) ידוע שאין קטיגור נעשה סניגור והפוגם בפיו ח"ו אין תפלתו נשמעת ח"ו עד שיתקן פגם הלשון, ולכן הר"ת של מ'וצא ש'פתוך ת'שמור הוא ר"ת של מ'נך ש'ומע ת'פלה תיקון של שת"ם תפילתי להיות מ'לך ש'ומע תפילה הר"ת של שת"ם

טוב כגבר כי ישא עול בנעוריו (ג"כ"ז) טו"ב יש"א הם ר"ת יפה ש'עה א'חת ב'תשובה ו'מעשים ט'ובים (אבות פ"ד מ"ה) וכ"ז יהי' מנעוריו כמשאדהו"ל (ע"ז דף י"ט ע"א) אשרי איש שעושה תשיבה כשהוא איש.

מפי עליון לא תצא הרעות והטוב מה יתאונן אדם חי נבר על חטאיו (ג"ל"ה ל"ט) י"ל בהקדים דברי האלשיך הק' התירוץ על הקושיא של ידיעה ובחירה אם ישנה ידיעה איך אפשרית בחירה ותירץ דמחשבה אינה מכרחת ודיבור לא נאמר ממנו כבי' דצדיק ורשע לא "קאמר" דייקא וזשה"כ מפי עליון לא תצא הרעות והטוב בדיבור ע"כ ברשות האדם הם וא"כ מה יתאונן אדם חי, אין לו שום אמתלא וצריך להיות גבר להתגבר על חטאיו כן יעזור השי"ת.

תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות (ד"א) י"ל תשתפכנה אבני קודש מטעם בראש כל בני אדם חוצות בלתי פנימיות. **נחלתינו נהפכה לזרים בתינו לנכרים (ה"ב)** אפ"ל שמרמז מה שבעוה"ר אנו רואים היום קיים פסוק זה שנחלתנו נהפכו לזרים למכרו (בע"כ) לעכו"ם ואומר הכתוב הטעם הוא כי בתינו לנכרים, שהיינו בבתינו כנכרים להתדמות ולהתנהג כמותם וע"כ נענשו בעוה"ר מדה כנגד מדה, וי"ל גם בדרך צחות כי מהמת חיי המותרות שאלו מחקים דרכי אומות העולם ב"מאדעס" וכדו' וממונו כלה ע"י ההוצאות הגדולות ועל כן הצטרכנו למכור בתינו ונחלתנו, שרים בידם נתנו פני זקנים נא נהדרו (ה"ב) אפשר לומר שרים בידם לתלו שתלו שעבודתם הוא זכותם וכה עצמם כהי ועוצם ידי וצא מצד קדושת אבותם ע"כ פני זקנים לא להדרו משא"כ התולה בזכות אבותיו הוא מכבדם, ע"י בתולדות פ' דברים בשם האלשיך.

על זה היה דוה לבלו על אלה חשכו עינינו (ה"י) בדורות הראשונים על זה חורבן ביהמ"ק היה דוה לבנו ועכשיו בעוה"ר על אלה חשכו עינינו מלהרגיש החסר

שו"ת

בין המצרים יזרח אור לישראלים ה"ה כבוד ידידי המאוה"ג המו"מ יר"ש דורש טוב לעמו מגזע תרשישים **כש"ת מו"ה יוסף שווראץ שליט"א** רב ומגיד דק"ק גרויסורדיין יע"א והגביר הנכבד והמפו' העומד בעזרת ישראל בכל עת המהולל **כש"ת מו"ה יהודא לייב ניימאן שליט"א** ראש חברה מחזיקי תורה בגרו"ד תובב"א.

אחדשה"ט באהבה רבה ע"ד שאלתם אם מותר לתלות הפרוכת בבית המדרש בשבת שבין המצרים אשר בו מרוקם על הפרוכת אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני אם אין בזה חשש אבילות דפרהסיא, וזה כמה שלא חשו על זה ועתה יש חולקים ע"ז ונפשם בשאלתם לדעת חו"ד הקטנה.

תשובה: נראה לפענ"ד דלא צריך לא לדידי ולא לדכוותי, בוודאי כיון שאינו עושה שום דבר לזכר אבילות רק שמזכיר את ירושלים על הפרכת אין כאן שום נדנוד איסור והלא כמה תפילות תקנו וגם יסדו בשבת על ציון וירושלים ואי משום שעושים זאת רק בימי המצרים, ג"כ לא עושים משום אבילות רק הזמן גרמם להביא תקוה וחיות בלב ישראל שירושלים חי הוא, והנה אמרו חכמינו ז"ל כל פטוטי דאורייתא טבין ע"כ מפני הכבוד אאריך קצת בנידון השאלה.

הנה יש לעיין בגוף הדין דאבילות בצנעה נוהג גם בשבת ובפרהסיא לא [עי' שו"ע יו"ד סי' ת'] מ"ש צנעה מפרהסיא אי נימא דאבילות נוהג בשבת ונלפענ"ד דכיון דאיסור אבילות בשבת הוא מטעם ביטול עונג שבת דהוא דבר תורה עי' תשו' חתם סופר או"ח סי' קס"ח והגם שהוא מדברי קבלה מ"מ כיון שמסיים הפסוק כי פי' ד' דיבר הוי ד"ת עי' בפוסקים והנה הטו"ז או"ח ריש סי' ש"א מסיק דאם הבכ"י מקיל ממנו הצער ומביא לו עונג מותר לבכות בשבת עי' במפורשים, ואפשר לומר דמהאי טעמא אבילות בצנעה בשבת מותר כיון שהוא מרגיש בעצמו שמקיל לו ומביא עונג ובאם לאו אפשר דאסור, והגם דלא מצאתי חילוק זה בהפוסקים ומסתימת דבריהם משמע דבכל אופן נוהג אבילות בצנעה מ"מ אפשר לומר דבפרהסיא אסור מחמת חשד שהוא יוהרא שקדושת שבת גובר עליו, ואין פועל עליו מעשה אבילות לבטל ממנו עונג שבת והוא גבהות לב ביותר ואסור לעשותו בעשרה שהם רבים בקריאת התורה וכדומה עי' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד ועי' ירושלמי שם פ"ג דסנהדרין ה"ה ה' ועי' גיטין דף מ"ו ויש ליישב ואכ"מ

ואם כנים דברינו בזה ממילא ברבים דליכא חשדא לשיטת כמה פוסקים ועי' יו"ד סי' קמ"א ואפילו אי נימא כשיטת הנודע ביהודא או"ח מהדורא תניינא סי' ק"ג דבאיסור קל אפילו ברבים איכא חשדא. או על כל פנים מכוער הדבר עי' חת"ן סופר יו"ד סי' קכ"ט ט מ"מ גבהות רוח עבירה גדולה הוא כידוע, על כן ברבים כמו בנידון דידן אין שום חשש לבטל האבילות,

ועוד היה לנו לפלפל אי ביהכ"נ הוי כמו רבים עי' חת"ס סופר תנינא חלק ו' סי' ו', והיה להאריך אבל יען שאי אפשר לחדש טעם שאינו כעיקר ולהוציא הלכה מסברא מחודשת ואם הי' באמת חשש מראית העין הי' אפילו בדיעבד להסירו, עי' תוס' יבמות דף כ"א ע"ב גבי אשת חמיו

ועכ"פ באם שיש בזה אבילות היה אפשר לומר דבר חדש אשר לא מצאתי והיינו כיון דהכל אבלים על ציון וירושלים הוא הדין כמבואר בטושו"ע יו"ד סי' שע"ט [סע"ד] דבכולם אבלים הוי כמו בצנעה, וכל האיסורים לא נאמרו רק כשיחיד עושה בפרהסיא ויש להאריך בזה אבל אין כאן מקומו, וצריך לומר כמש"כ לעיל שאינו עושה שום דבר לזכר אבילות רק שמזכיר את ירושלים אין שום נדנוד והלא כמה תפילות תקנו וגם יסדום אנשי הכנה"ג בשבת על ציון וירושלים ואי משום שעושים זאת רק בימי המצרים ג"כ לא משום אבילות הוא וכמש"כ לעיל רק הזמן גרמם להביא תקוה וחיות בלב ישראל שירושלים חי הוא והראי' שאינו משתכח מן הלב כמו המת עי' פסחים נ"ד ע"ב,

ואולי קמו בניו ובנותיו של יעקב אבינו ע"ה לנחמו שיוסף חי הוא והביאו לו ראי' ממה שאינו מקבל תנחומין, וזש"א ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו במה וימאן להתנחם וזה שהשיב ר' עקיבא לר' גמליאל ור"י וראב"ע שהיו מהלכין בדרך ושמעו כל המונה של רומי וכו' והתחילו בוכין ור"ע משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים דכיון שהם בוכין ולא שכחו מירושלים עכ"ל דבר חי ויש לשמות ע"ז ואין צריך לבנין מחדש רק להביאו בתוכינו

וזה שאנו אומרים בתפילה וכוונן מקדשך על מכונו וזאת יכול להיות אפילו בשבת ויו"ט ע"י קפיצת הדרך דאין בו משום הוצאה כמו אגוז בכלי וכלי צף על פי המים דפ"ק דשבת [ה' ע"ב] ותהי' מיושב קושית רש"י ומדויק בדבריו הק', אבל בנין העתיד לבוא בידי שמים,

ואולי בד"ז נהי' נצלים מחבלי משיח ולא שייך לומר ייתי ולא אחמני כדאיתא בפ' חלק ע"כ אחר שמבקשים

וכונן מקדשך על מכונו מבקשים והראנו בבנינו
ושמחינו בתיקונו וכיון שזכרון זה מביא שמחה יש
לעשות בשבת וזה ואם אשכחך ירושלים לדונו ח"ו כמת
תשכח ימיני ימין החסד ויהי ח"ו בחבלי משיח ואז לא
אעלה את ירושלים על ראש שמחתי שהוא ש"ק תחילה
למקראי קודש לצער א"ע בשבת, [אבל אם אינו שוכחו
והוי אצלו כחי אדרבא מביא שמחה ועל] כן יש לזכרו
בשבת שמביא עונג ושמחה,

ודווקא בביהכ"ג שעתידין לקבוע בארץ ישראל [עי'
מגילה דף כ"ט] וכבר נפסק כר' שמעון גבי כל העומד
לשרוף כשרוף דמי ואפילו לשיטת החת"ם סופר (בב"ק
ע"ו ע"ב) [תשו' חיו"ד סי' קצ"ה] דהיינו דווקא כשעומד
להעשות מיד ניחא דהגאולה בבחי' אחישנה בכל עת
זמנו, וכיון דגם הקרקע של הבית הכנסת יקבעו בארץ
ישראל עי' מג"א סוס"י קנ"א סקט"ו, ובגוף הקרקע
בוודאי יש קדושה גבי מקדש גם בזמן הזה אפילו
להחולקים על הרמב"ם [פ"ו מהל' בית הבחירה הל' י"ד]
טז עי' מג"א סי' תקס"א סק"ב כיון דקרקע אינה נגזלת
עי' כפתור ופרח פ"א ופ"ו והגם דיש לעיין בזה משיטת
הרשב"א גיטין דף ל"ו גבי עמון ומואב טיהרו בסיחון
דחזקת מלחמה מהני ולא אמרינן קרקע אינה נגזלת
מ"מ יש לחלק בין עכו"ם לעכו"ם, מישראל עי' קצות
החושן סוס"י ע"ב ועוד ואכ"מ להאריך, ע"כ בוודאי ראוי
לנכון לעשותה בשבת שמועיל לזכרון כדאיתא מטעם
שכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ובבית הכנסת מקום
הקדוש הנמשך מציון וירושלים בזמן שגם נשים
ישמעו ויסייעו סיוע שיש בה ממש כימי צאתנו מארץ
מצרים כמבואר סופ"ק דסוטה יט והגם דאין דרכה של
אשה לכבש כבקידושין דף ל"ה ע"א מ"מ במלחמת
מצוה אפילו כלה מחופתה יוצאת עי' סוטה דף מ"ד ע"ב
ומהאי טעמא מחויבות המה לשמוע קריאת פרשת זכור
עי' מנחת חינוך [מצוה תר"ד] גבי מחיית עמלק.

מכל זה נראה לפענ"ד שאין לבטל המנהג.

ועתה אהובי לא אוכל להתאפק לבקשם שיאמרו לאנשי
עדתם הי"ו שלא ישכחו ימינם ימין ד' לכסות בשר
ערוה, ויעלו את ירושלים על "ראש" שמחתם ולא שער
שהם ערוה, וכן האנשים ילכו באור ד' בקבלת עול
מלכות שמים ועול המצות ולהתרחק מכל מיני מאדעס
המביאים פרצה בחומת בת ציון אשר זאת גרם לנו
החורבן בית עי' יומא ט' ע"ב יען כי גבהו בנות ציון
ועדיין מרקד בינינו בעוה"ר, ונזכה לחזות במהרה בשוב
ד' ציון בעגלא ובזמן קריב.